

Тема уроку. **Стилістична помилка. Стилістичне використання багатозначних слів, синонімів, антонімів і паронімів.**

Повторення за 10 клас:

<https://docs.google.com/document/d/1sebgY4hL7jR27Q41nu5YXktojDfZoN32zZVjxnmdtHU/edit?usp=sharing>

1. Повторюємо вивчене на попередніх уроках.

А) пригадайте:

- що таке стилістична норма, стилістична помилка?
- які є види стилістичних помилок?
- що таке омоніми?
- які є види омонімів?

Б) **вправа № 1** -

спишіть речення, розставляючи розділові знаки, та виконайте синтаксичний розбір речення (письмово) .

У небі весело шугають ластівки і співають жайвори коли пригріє тепле весняне сонце.

2. Актуалізуємо опорні знання.

- пригадайте, що таке синоніми, антоніми, пароніми.

3. Вивчаємо новий матеріал.

<https://www.youtube.com/watch?v=Fq94UL5JcgU>

Ознайомтеся з теоретичним матеріалом.

Мовні норми – загальноприйняті правила щодо вживання різних мовних засобів, які регулярно повторюються в мові людей і визнані правильними на даному етапі розвитку літературної форми мови. Як правило, норми закріплені в різних навчальних посібниках і словниках.

Стилістичні норми регулюють правильний відбір певних слів і їх форм, а також пропозицій – залежно від конкретної ситуації комунікації.

Стилістична помилка – помилка в усному або писемному мовленні, що полягає у вживанні слів (словосполучень, речень), що не відповідають стилю всього тексту.

Наприклад: Нам було дуже весело під час візиту до лісу. Проте слід пам'ятати, що інколи письменники навмисно, для досягнення комічного ефекту вживають слова й вирази, що не відповідають вимогам художнього стилю. Наприклад: Раз я біг завертати свині, що взяли маршрут на буряк, і тоді із прозорої сині скинув бомбу на вигін літак (В.Симоненко)

Існує кілька груп помилок.

Перша – лексико-стилістичні помилки . Вони пов'язані з невиправданим вживанням жаргонізмів, діалектизмів, архаїзмів та інших маркованих слів.

Друга група помилок пов'язана з недостатнім володінням ресурсами мови . До таких помилок належать: 1. Недоречне повторення слова або однокореневих слів у вузькому контексті. 2. Вживання плеоназмів – словосполучень із зайвими смисловими компонентами. 3. Тавтологія – повторення однокореневих слів або сказаного іншими словами. 4. Багатослівність через використання універсальних слів. 5. Вживання мовних штампів. 6. Вживання слів-паразитів. 7. Недоречне вживання нелітературних слів. 8. Одноманітне побудова речень. 9. Відсутність образних засобів у тексті там, де вони необхідні.

Третя група помилок пов'язана з недостатньо розвиненим стилістичним чуттям. До таких помилок належать такі: 1. Недоречне використання епітетів, метафор, порівнянь та інших стилістичних прийомів. 2. Змішування лексики, що відноситься до різних стилів. 3. Неблагозвучність, викликана надмірним скупченням голосних або приголосних. 4. Порухення загальної цілісності тексту. 5. Неправильний порядок слів.

Дотримання стилістичних норм є дуже важливою складовою, тому що саме правильне вживання слів і побудова речень показує рівень освіченості людини, а також рівень її володіння рідною мовою. Саме стилістичні помилки або їх відсутність вказують на те, чи достатньо володіє людина ресурсами мови і чи розвинене у неї стилістичне чуття. Сьогодні такі помилки трапляються дуже часто: як в офіційній промові, так і в

неофіційному дискурсі. Деякі помилки стали настільки частими, що люди майже не помічають їх. Проте дуже важливо ретельно стежити за своєю мовою і робити все можливе для того, щоб вона була грамотною і мотивованою.

Одне слово може мати кілька лексичних значень. Таке явище називають **багатозначністю, або полісемією** (від гр. poly — багато і sema — знак).

Багатозначні слова надають мові образності, виразності, гнучкості, розширюють її синонімічні можливості.

Розрізняють пряме та переносне значення слова.

Пряме значення слова здебільшого первинне, воно виникло разом зі словом, характеризується співвіднесеністю слова з реаліями життя: золота каблучка.

Слово в переносному значенні — назва образна, перенесена з одних предметів і явищ на інші: золоті руки, золота людина, золоті дні. Переносних значень слово може мати декілька.

-Який художній засіб в літературі виражається в переносному значенні? А саме золоте поре, міцна рука, горда душа.

- Як ми з'ясуємо чи в прямому чи в переносному значенні вжите слово? (мати вікно- чи відчинене або не мати уроку)

Значення слова — пряме чи переносне — установлюють у словосполученні чи реченні, а точніше у контексті.

Полісемія має великі стилістичні можливості.

В яких саме стилях на вашу думку?

(особливо у художньому та публіцистичному стилях.)

Омоніми (гр. homos — однаковий і grapho — пишу) — слова, що мають однакове звучання й написання, але зовсім різне значення. Від багатозначних слів відрізняються тим, що означають предмети, ознаки, дії, що не мають між собою нічого спільного. Омонімічний ряд складається з елементів, що належать до різних, віддалених сфер діяльності. Чим більша відстань між ними, тим менша ймовірність того, що вони «зустрінуться» в тексті й це призведе до непорозуміння.

Різниця між багатозначністю слова і омонімією полягає в наступному:

- Значення багатозначних слів співвідносно з основним значенням вихідного слова, а омоніми не пов'язані між собою будь-яким загальним значенням;
- Багатозначні слова є спільнокореневими. Омоніми мають різне коріння, що збігаються тільки за формою написання;
- До багатозначних слів можна підібрати загальний синонімічний ряд. Омоніми не мають спільних синонімів.

Серед омонімів виокремлюють **власне омоніми** — слова, що збігаються у звучанні й написанні (коса — заплетене волосся, коса — знаряддя для скошування трави, коса — смуга суходолу у водоймі), а також омофони, омографи й омоформи.

Омофони — слова, які вимовляються однаково, але відрізняються написанням: пресувати (обробляти за допомогою пресу) метал — присувати (переміщати) стілець до столу.

Омоформи — слова, які збігаються в одній або декількох формах: рідна мати — мати хист, але рідної матері — маю хист.

Омографи — слова, які пишуться однаково, але звучать нарізно, завдяки наголосу: ма'ла щастя — мала' дівчинка, ко'си — коси' траву. Омоніми, як і попередні різновиди лексики, використовуються для збагачення художнього мовлення, для створення словесної гри та каламбурів, для досягнення

комічного ефекту. Цьому сприяє невідповідність між спільним звучанням та абсолютно відмінним значенням слів.

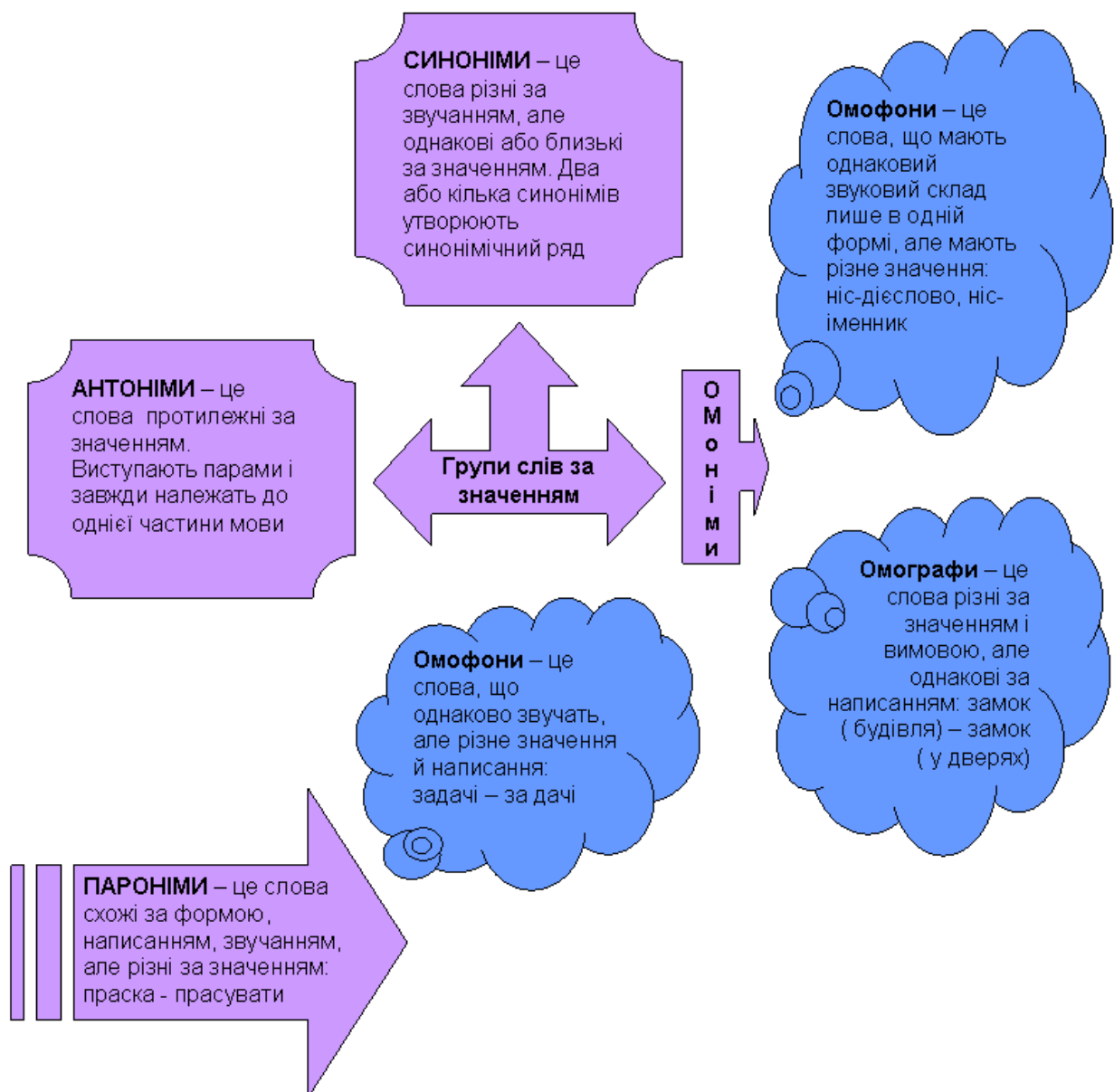
<https://www.youtube.com/watch?v=JgrwRhsajaI>

Пароніми - слова, близькі за звучанням.

Пароніми можуть бути:

- синонімами: капля — крапля, тяжкий — важкий;
- антонімами: емігрант — іммігрант, прогрес — регрес;
- однокореневими словами: музичний (інструмент, школа — музикальний(слух ,голос) організаційний — організований;
- близькими за звуковим складом словами: ефект — афект, чисельний (перевага, різниця — численний(збори або зразки)

Звукова близькість паронімів призводить до сплутування їх у мовленні, може спричинити непорозуміння між співрозмовниками.

У текстах художнього й публіцистичного стилів, в усному розмовному мовленні пароніми вживають для створення гумористичного ефекту, який досягається через гру слів: Боріться або не беріться До речі чиї це слова, кого ми вивчаємо на уроках літератури(Л. Костенко).

У науковому та офіційно-діловому стилях пароніми є стилістично нейтральними. Незначна різниця у вимові паронімів призводить до помилок, зокрема до сплутування слів. Щоб таких помилок не траплялося, слід уточнювати значення слова, звертаючись до словників.

-Хто пригадає визначення синонімів?

Синоніми (від гр. *synonymos* — однойменний) — слова, різні за звучанням і написанням, але однакові або близькі за

значенням. Наприклад: небокрай, горизонт, виднокруг, крайнебо, небосхил, обрій, овид.

Синоніми, які обмежені сферою вживання і належать до конкретних стилів, називають стилістичними. Так, у синонімічному ряді говорити, балакати, ректи, гарчати, гавкати перше слово стилістично нейтральне, друге — розмовне, третє — застаріле, урочисте, четверте — розмовне з відтінком зневаги, останнє — вульгарне, ужите стосовно людини, яку зневажають.

Синоніми вживають для якнайточнішого висловлення думки в певному контексті:

- у текстах наукового стилю їх використовують для урізноманітнення викладу, уточнення, уникнення повторів;
- в офіційно-діловому стилі застосовують для пояснення та деталізації думок;
- у публіцистичному й особливо в художньому стилях синоніми передають емоційно-експресивні відтінки значень і оцінок.

Антоніми (гр. anti — проти, опута — ім'я) — слова з протилежним лексичним значенням: початок — кінець, високий — низький, рано — пізно. Антоніми є словами однієї частини мови.

Як стилістичний засіб антоніми широко вживають у публіцистичному та художньому стилях, увиразнюючи думку створенням протиставлення понять, предметів, явищ: Песиміст у будь-якій ситуації передовсім бачить труднощі; оптиміст завжди бачить можливості (В. Черчилль). Зневіра є, і є надія, одвічна істина й брехня (О. Скопенко).

У текстах офіційно-ділового та наукового стилів антонімів небагато, здебільшого антонімічні пари утворюють терміни: припливи — відпливи, циклон — антициклон, дедукція — індукція, асиміляція — дисиміляція, теза — антитеза,

конструктивний — деструктивний, актуальний — неактуальний.

4. Виконуємо тренувальні вправи.

Вправа 2 (усно) “Я — редактор”. Прочитайте. Укажіть стилістичні помилки, відредагуйте речення.

1. Щоб поступити навчатися до вишу, потрібно добре засвоїти програмний матеріал. 2. Вибір вишу — особовий вибір кожного. 3. Якщо якісь теми не вивчено із-за хвороби, доведеться наздоганяти пропущене самотійно. 4. Деякі хочуть навчатися в музикальних учбових закладах.

Вправа 3 (усно) **Виберіть із дужок нормативне слово.**

1. Україна прагне (мирного, товариського) співіснування і добросусідських відносин із державами (З виступу). 2. Хай квітне злагода і праця на всіх полях, в усіх серцях, щоб у труді святім змагаться, а не в (агресивних, загарбницьких) боях (М. Рильський). 3. Мелодійністю, (емоційним, збудливим) звучанням вірші В. Сосюри близькі до української народної пісні (З підручника). 4. Щоб не знати ні злиднів, ні бруду, щоб загинув минулого слід, нам потрібні залізні люди в цю (епоху, пору) великих робіт (В. Сосюра).

• Поясніть, чим ви керувалися, вибираючи слова

Вправа 4. Перепишіть, розставляючи розділові знаки.

Визначте антонімічні пари. До яких видів антонімів вони належать?

1. Не кидай власної мети щоб за чужою десь іти (І. Франко).
2. Спочатку треба бути поганим громадянином щоб потім стати хорошим рабом (Монтеск'є). 3. Нехай кожна країна яка зичить нам добра або зла знає що ми готові заплатити будь-яку ціну підтримати будь-якого союзника і протистояти будь-якому супротивнику заради збереження і торжества свободи (З виступу). 4. Все що розділяє може насправді об'єднувати (Ю. Андрухович).

Джерело: <https://vseosvita.ua/>

5. Підсумки уроку. Рефлексія.

- із матеріалу уроку на його початку я вже знав (знала)...
- новим було...
- легким виявилось...
- викликало труднощі...
- свою роботу я оцінюю як...

6. Домашнє завдання. Ст.154 - 155 (ознайомитися), вправа 5 (ст.156 - 158).